

SOTSILOGIYANING OBYEKTI VA PREDMETI

Odiljonova Mubina Ozodbek qizi

Farg‘ona Davlat Universiteti

Tarix fakulteti Sotsiologiya yo‘nalishi

21,120- guruh 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ijtimoiy gumanitar fanlar tizimiga kiruvchi sotsiologiya jamiyatni turli jabhalarda o‘rganadi. Sotsiologiya-insonning ijtimoiy turmushini o‘rganish, guruh va jamiyatlarni o‘rganishdir. Uning kelib chiqishi, obyekt va predmeti nima ekanligi haqida ushbu maqoladan bilib olishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: Sotsiologiya, tendentsiya, pozitiv, obyekt, predmet, mikrosotsiologiya, makrosotsiologiya, subyekt, fundamental, hodisa, tadqiqot.

Sotsiologiya fani bugungi kunda muxim va tezkor rivojlanish bosqichida bo‘lib kelmoqda. Mazkur fanning turli muommalari faylasuflar, tarixchilar, pedagoglar, iqtisodchilar va keng jamoatchilik tomonidan o‘rganila boshladi. Bunday qiziqish mustaqillikni mustaxkamlashning xozirgi bosqichida turli ijtimoiy siyosiy masalalarni yangicha baxolash yuzasidan sotsiologiya fani imkoniyatlariga bo‘lgan ijtimoiy ehtiyojlarning keskin ortishi bilan baholanadi. Bilamiz, Sotsiologiya fanining shakllanish jarayoni ma‘lum bir bilimga ehtiyojini his qilishdan boshlanadi. Buning natijasi uchun esa insondan yangi faoliyat shakli talab qilinadi. Sotsiologiyani ilmiy jarayonga olib chiqilishi O.Kont nomi bilan bog‘liq. U yangi fan “Sotsiologiya” deb nomladi. XIX asrning 30-yillarida chop etilgan “Pozitiv falasafa ruhi” kitobi yangi ijtimoiy fanini paydo bo‘lishidan darak beradi. Shundan buyon sotsiologiyaning obyekt va predmeti ta‘rif qilish bilan boshlanadi. Obyekt va predmetini aniqlash tadqiqot metodini belgilash, tarixiy taraqqiyot va ma‘lum bilimlarga erishish darajasi bilan o‘sha fanning mavqeyini belgilab olish mumkin bo‘ladi. Sotsiologiyaning

mustaqil fan sifatida kechroq paydo bo‘lishi, boshqa fanlarga nisbatan yosh bo‘lganligidan uning obyekti va subyekti muammosi hozirgi kunda ham eng dolzarb muammodir. Shuning uchun sotsiologiyani yuzdan ortiq ta’rifi bor. Uning obyekti va predmetini tushunish uchun sotsiologiyaning klassik asarlariga suyanan holda hozirgi zamon fanining holatini va rivojlanish tendentsiyalarini hisobga olish kerak. Masalan fizikaning obyekti tabiatdagi fizik jarayondir. Kimyo fanining obyekti-tabiatning kimyoviy elementlarini o‘zaro mu-nosabatidir. Sotsiologiyaning obyekti insonning turli holatdagi xulq-atvori bo‘lsa, uning predmeti esa mehnat, siyosat va boshqa sohalardagi xulq-atvorlarining mexanizmlarini o‘rganish va bilishdir. O‘rta Osiyolik mutafakkirlar (Forobiy, Ibn Sino, Beruniy) asarlarida ham jamiyat, uning yashashi va rivojlanishi haqida fikrlar bildirilgan. Sotsiologik qarashlar 19-asrning 1-yarmida O.Kont, G. Spenser kabi olimlar ijodi natijasida fan darajasiga ko‘tarildi va qariyb 200 yildan buyon rivojiga rivoj qo‘shilmoqda. Sotsiologiya maxsus fan sifatida 4 ta muhim sohani o‘z ichiga oladi; sotsial faoliyat nazariyasi, sotsial munosabatlar nazariyasi, sotsial-shaxs nazariyasi, sotsial guruh nazariyasi. Sotsiologiya jamiyatda bo‘layotgan hamma hodisalar bilan emas, balki faqat faoliyat sistemasini yaratuvchi ongli individ munosabatlari bilan shug‘ullanish kerak. Znanetskiy sotsiologiyani nazariy fan sifatida empirik faktlariga asoslanishini ko‘rsatib berdi. Shuning uchun asosan sotsiologiyada fundamental masalalar ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot asosida olingan bilimlar analiz qilinadi. Sotsiologlar jamiyatni 2 ta darajada o‘rganadi.

1. Mikrosotsiologiya- sotsiologiyada nisbatan katta bo‘lmagan ijtimoiy tizimlardagi ijtimoiy hodisalar va jarayonlarni tahlil qilishga qaratilgan, alohida olingan hodisalarning mikrodarajadagi jarayonlar bilan aloqasini individlar, kishilar xulq-atvorini shaxslararo o‘zaro ta’sirida o‘rganadi.

2. Makrosotsiologiya-katta ijtimoiy guruhlar va tizimlarini, jarayonlarini, harakatlarini va hodisalarini, shuningdek, guruhlar faoliyatini uzoq muddat davomida o‘rganadi. Bunda asosiy e’tibor har qanday jamiyat mohiyatini tushunishga yordam beruvchi xulq-atvor modeliga qaratiladi. Ushbu model yoki tarkiblar oila, ta’lim, din, iqtisodiy va asosiy tuzum kabi ijtimoiy institutlarni tashkil etadi. Makrosotsiologiya

jamiyat turli qismlari orasidagi o‘zaro aloqa va ularning o‘zgarish dinamikasini o‘rganadi. Rus sotsiologi P.Sorokin sotsiologiya fani predmetini quyidagicha aytadi; Jamiyat yoki ijtimoiy hodisalardan iborat. V.Yadov fikricha esa, Sotsiologiya jamiyatning bir butun organizm ekanligini, ijtimoiy munosabatlarning bir butunligini o‘rganadi. Sotsiolog G.Osipov “Sotsiologiya” deb nomlangan o‘quv qo‘llanmasida ‘Sotsiologiya ijtimoiy tizimlarning faoliyat ko‘rsatishi va rivojlanishi to‘g‘risidagi, umumiy va o‘ziga xos ijtimoiy qonun hamda qonuniyatlarning shaxs, ijtimoiy birliklar, sinflar, xalqlar faoliyatida vujudga kelish va amal qilish shakllari to‘g‘risidagi fan’ deb ta’riflagan. O.Kont esa sotsiologiyani Jamiyat to‘g‘risidagi pozitiv fan deb ta’kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, sotsiologiyani o‘rganish kerak, degan savolga javob bersa, predmeti va obyektining qay jihatlarini o‘rganadi, degan savolga javob beradi. Sotsiologiyani o‘rganishda jamiyatni boshqaruvchi tafakkur qonuniyatlari, ratsional vositalarini tashkil etadi.

Sotsiologiya ijtimoiy hayot jarayonlarini uch bosqichda o‘rganadi;

1. aniq-empirik
2. maxsus
3. umumiy

Shunga muvofiq ravishda sotsiologiya empirik, maxsus va umumiy sotsiologik tadqiqot jarayonlarini o‘z ichiga oladi. Sotsiologiyani o‘rganishning vazifasi jamiyat taraqqiyotini ta’minlaydigan eng qulay variantlarni, ijtimoiy madaniy modellarini topishdan iborat. Bular jamiyat va insonning o‘z-o‘zini takomillashtirishga qaratilgan qonuniyatlardir.

Sotsiologiyani o‘rganishda tadqiqot predmeti tarkibiy tuzilish jihatidan quyidagilarni o‘z ichiga oladi;

1. Umumiy sotsiologiya-turli sotsial tizimlarda uchraydigan ijtimoiy hayotga oid me’yorlarini, bu tizimlarning yashash tarzi va taraqqiyotining eng umumiy qonuniyatlariga ega.

2.Maxsus sotsiologiya-ijtimoiy faoliyatning alohida sohalarini ko‘p omili tizim sifatida tadqiq etiladi.

3.Bevosita empirik sotsiologik tadqiqotlar-tadqiq qilinayotgan hodisalar, individlar bilan bevosita aloqa va ularning hayot faoliyatlaridagi faktlar to‘plami bo‘lib, so‘roq, kuzatuv, eksperiment va hujjatlarni o‘rganish usullarini tajriba yordamida bilishdir. Sotsiologiya fani bizga nima beradi, degan savol paydo bo‘lishi mumkin. Bunga quyidagicha javob bera olamiz;

Sotsiologiya katta amaliy ahamiyatga ega.Amaliy sotsial islohatlar bir necha yo‘nalishda boradi. Ular, birinchidan, ijtimoiy vazifani to‘g‘ri tushunish, uni nazorat qilishga imkon beradi; ikkinchidan, sotsiologiya har qanday vaziyatda madaniy qadriyatlar orasidagi tafovutni baholashga sharoit yaratadi, bizning dunyoni madaniy qabul qilish faoliyatimizga baho bera olamiz; to‘rtinchidan, sotsiologiya insonning o‘z-o‘zini bilishiga, o‘rganishiga yordam beradi, individlar va guruhlariga o‘z sharoitlarini o‘zgartirishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. B.NORMURODOV, G.NORMURODOVA ‘SOTSILOGIYA TARIXI’, ‘TAFAKKUR’ TOSHKENT-2010.
2. U.N.NURULLAYEVA ‘SOTSILOGIYA’ TOSHKENT-2010
3. R.UMAROVA ‘SOTSILOGIYA’ TOSHKENT ‘IQTISOD-MOLIYA’ 2010
4. B.ALIYEV,M.MULLAJONOVA,B.RAHMONOV, ‘SOTSILOGIYA’